

**Sprawozdanie z konferencji pt. „Na swoim?
U siebie? Wśród swoich? Pierwsze lata
na Ziemiach Zachodnich i Północnych”,
Centrum Historii Zajezdnia, Wrocław,
6–7 listopada 2017 r.**

JOLANTA KLUBA

Wyższa Szkoła Bankowa

 <https://orcid.org/0000-0003-1661-7251>

DOI: <https://doi.org/10.26774/rzz.282>

02/2018

**ROCZNIK
ZIEM
ZACHODNICH**

Publikacja dostępna na licencji **Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe**. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów. Zezwala się na wykorzystanie publikacji zgodnie z licencją – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji licencyjnej oraz wskazania Ośrodka „Pamięć i Przyszłość” jako właściciela praw do tekstu.

W dniach 6 i 7 listopada 2017 r. odbyła się we Wrocławiu, w Centrum Historii Zajezdźnia, konferencja pn.: „Na swoim? U siebie? Wśród swoich? Pierwsze lata na Ziemiach Zachodnich i Północnych”, której organizatorem był Ośrodek „Pamięć i Przyszłość”.

Celem konferencji była prezentacja wyników najnowszych badań oraz pogłębienie dyskusji dotyczącej pierwszych powojennych lat na ziemiach, które w wyniku II wojny światowej zostały włączone w granice Polski, a przed 1945 r. stanowiły część państwa niemieckiego. Wynikające z faktu przesunięcia granic wielorakie konsekwencje, takie jak: wymiana ludności, konieczność odbudowy wojennych zniszczeń i rozerwanych więzi społecznych, oswojenia obcej przestrzeni, budowy nowej tożsamości, przy jednoczesnym poczuciu tymczasowości i zagrożenia, oraz specyficzne działania władzy komunistycznej względem tych terenów, stanowią o wspólnym, wyjątkowym doświadczeniu historycznym mieszkańców tych ziem.

Obrady zainaugurował wykład otwierający prof. dr hab. Małgorzaty Ruchniewicz pt.: *Ziemie Zachodnie i Północne w granicach Polski: kontekst polityczny i społeczny przyłączenia i zagospodarowania*.

Wykład wywołał krótką dyskusję, w której badacze zajmujący się problematyką Ziemi Zachodnich i Północnych rozważali przebieg i skutki procesów integracyjnych, podawali w wątpliwość funkcjonujące mity i stereotypy oraz wskazywali na konieczność interdyscyplinarnego podejścia do zagadnienia.

Po krótkiej przerwie rozpoczęły się dalsze prezentacje i dyskusje prowadzone w równoległych panelach. Poruszane zagadnienia dotyczyły różnych aspektów powojennej codzienności na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Obok referatów ujmujących problematykę konferencji kompleksowo, jak np. wystąpienie Małgorzaty Łukianow pt.: *Znaczenie pierwszych lat powojennych dla analiz porównawczych regionów Ziemi Zachodnich i Północnych* czy *Pierwsze lata na Ziemiach Zachodnich i Północnych w polskiej kinematografii* dra hab. Radosława Domke, znalazły się szczegółowe analizy dotyczące konkretnych miejsc i regionów, np. Elbląga (Tomasz Gliniecki), ziemi stargardzkiej (Joanna Aniszewska), Sztutowa (Marcin Owiński) czy Dzierżoniowa (Barbara Pabjan). Wśród tematów, jakie zostały poruszone przez poszczególnych prelegentów, można wskazać m.in. na osvajanie powojennej rzeczywistości, w tym przestrzeni (Elżbieta Opilowska), problem odbudowy i zagospodarowania ziem przyłączonych do Polski po roku 1945 (m.in. prof. Jakub Tyszkiewicz, dr Anna Kurpiel, Jerzy Grzelak) oraz adaptacji nowych mieszkańców na tych terenach (m.in. prof. Andrzej Sakson, Zbigniew Berezynski, prof. Ryszard Tomkiewicz, Marcelina Jakimowicz), a także zagadnienia dotyczące problemów funkcjonowania poszczególnych miejscowości i regionów w pierwszych latach pod polską administracją. Tutaj omawiano problemy organizującego się szkolnictwa wyższego (Kamila Jasińska, P. Żukowski), ochotniczych straży pożarnych (Joanna Szablewska) i Wojsk Ochrony Pogranicza (M. Trojanowski), muzealnictwa polskiego (Krzysztof Jedynek) oraz (już) polskich uzdrowisk (dr Kinga Janusiak-Woźniakowska) i przemysłu (Patrick Starczewski). Rozważano sytuację różnych grup nowych osadników (m.in. Kresowian – np. Małgorzata Michalska, reemigrantów z Francji – A. Kurpiel), a także przedwojennych mieszkańców, którzy z różnych powodów pozostali w dotychczasowym miejscu zamieszkania (mniejszość niemiecka – I. Kurasz).

W referatach często poruszono kwestię „obcości” Ziemi Zachodnich i Północnych dla ich nowych mieszkańców, co miało znaczenie w kontekście sposobu

traktowania zastanego dziedzictwa materialnego. Podkreślano podstawowe problemy społeczeństwa postmigracyjnego, czyli poczucie wykorzenienia oraz tymczasowości i prowizoryczności w nowym miejscu zamieszkania, a także związaną z tym niechęć do wszystkiego, co zastane – „obce”.

Wśród czynników w sposób jednoznaczny wpływających na powojenne kształtowanie się społeczeństwa Ziemi Zachodnich i Północnych uwypuklono integracyjną rolę Kościoła katolickiego oraz innych Kościołów i wyznań, znaczenie mitów i tradycji, które towarzyszyły osadnikom na tych ziemiach (a nawet już podczas samej podróży, której doświadczenie również podlegało procesom mitologizacji), a także specyficznej „propagandy osadniczej” realizowanej przez polskie władze.

Nie zabrakło w wystąpieniach takich prezentacji, które ukazywały tęsknotę nowych mieszkańców Ziemi Zachodnich i Północnych za tym, co utracili (Ewa Sowińska, Piotr Zubowski), a również takich, w których podkreślano ich niezwykłą determinację w pracy na rzecz przywrócenia „normalności”, codziennej rutyny w powojennej rzeczywistości. Łączyło się to nierzadko z działaniami na rzecz budowy nowej tożsamości miejsc i zamieszkujących je ludzi, który to proces o permanentnym charakterze zawsze wart jest naukowego oglądu.

Łącznie podczas konferencji zaprezentowano ponad 60 referatów. Znaczną ich część będzie można znaleźć w publikacji pokonferencyjnej, która ukaże się w ciągu najbliższych kilku miesięcy.

Konferencji towarzyszył wernisaż wystawy podróżującej zatytułowanej *Wrastanie. Ziemia Zachodnie i Północne. Początek*, powstałej w ramach współpracy realizowanej przez instytucje wchodzące w skład Sieci Ziemi Zachodnich i Północnych. Autorami koncepcji merytorycznej wystawy są dr Katarzyna Bock-Matuszyk oraz dr Wojciech Kucharski z Ośrodka „Pamięć i Przyszłość”. W skład zespołu autorskiego weszli specjaliści ze wszystkich instytucji Sieci Ziemi Zachodnich i Północnych oraz Uniwersytetu Wrocławskiego. Projekt scenograficzny wystawy stworzyła firma JAZ+ Architekci z Warszawy.

Wystawa ma na celu ukazanie wybranych aspektów życia w pierwszych kilku latach po wojnie na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Ukazując procesy spowodowane zmianami natury politycznej oraz ich wielorakie konsekwencje, skupia się na zagadnieniach budowy nowej tożsamości i procesu wrastania – nowych mieszkańców w te ziemie oraz tych, którzy mieszkali tutaj już przed wojną w nową rzeczywistość. Wystawa została objęta Patronatem Narodowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy w stulecie Odzyskania Niepodległości. Eskpozycja prezentowana była – poza Wrocławiem – również w Szczecinie, Opolu, Olsztynie, Warszawie i Zielonej Górze. Do końca października 2018 r. można ją było zwiedzać w Poznaniu.

Ogromne zainteresowanie konferencją, zarówno ze strony badaczy o uznanym dorobku, jak i tych, którzy dopiero rozpoczynają swoje naukowe poszukiwania, a także sukces frekwencyjny wystawy wskazują, że temat powojennego przesunięcia granic Polski i związanych z tym konsekwencji pozostaje ciągle ważny i zajmujący i mimo upływu czasu nie traci na aktualności. Chociaż wydawało się, że składające się na całokształt procesu integracji Ziemi Zachodnich i Północnych z resztą Polski po roku 1945 zjawiska zostały już poddane analizie, każde pole badawcze – wyeksplorowane, a sam temat stracił na znaczeniu, zrealizowane przedsięwzięcie pokazało, że jest zupełnie inaczej.

Wymiana ludności na niespotykaną w nowożytnej Europie skalę to laboratorium procesów demograficznych, społecznych i kulturowych *in situ*, które jeszcze przez wiele dziesiątków lat będzie dostarczało tematów kolejnym pokoleniom badaczy. Oprócz nowych wyników badań i interesujących wniosków konferencja pokazała także, jak temat ten funkcjonuje obecnie zarówno w dociekaniach naukowców, jak i pamięci ludzi, których pytają oni o wydarzenia sprzed ponad 70 lat.